

Prof. dr Małgorzata MAJ

NIEPUBLIKOWANE MATERIAŁY SŁOWIAŃSKIE PROF. KAZIMIERZA MOSZYŃSKIEGO

Prof. Kazimierz Moszyński uważany jest nie tylko za jednego z największych polskich etnologów, ale należy do grona najwybitniejszych polskich uczonych XX wieku. Jego wkład w badania nad Słowiańszczyzną jest powszechnie znany i ceniony. W wielu krajach słowiańskich, a szczególnie w Polsce szeroko omawiano i podsumowywano jego bogaty dorobek.¹ Podkreślano osiągnięcia zarówno jeśli chodzi o etnografię narodów słowiańskich, jak i badania nad etnogenezą Słowian. Badaczom kultury ludowej Słowian i slawistom powszechnie znane są podstawowe prace prof. Moszyńskiego, niewiele natomiast wiadomo było dotąd na temat niepublikowanych materiałów słowiańskich, wśród których znajduje się także rękopis trzeciego tomu „*Kultury ludowej Słowian*” zatytułowany „*Część III Kultura społeczna*”. Dwa pierwsze tomy tego dzieła dla etnografów stały się już swoistą encyklopedią wiedzy o Słowiańszczyźnie. Po ich opublikowaniu w 1929 r. oczekiwano nie tylko zresztą w krajach słowiańskich, ukazania się ostatecznej części tego fundamentalnego dla slawistów dzieła. Prof. Moszyński zamierzał dopełnić syntezę, jednak nie ukończył trzeciego tomu.² Sądząc po uwagach w tekście na pewno pracował nad tym jeszcze w 1929 r. Pozostawił blisko 400 stronicowy rękopis, nie stanowiący jednak w pełni zamkniętego opracowania. Może zastanawiać dlaczego mimo ogromnej pracy włożonej już w przygotowanie tomu, mimo oczekiwań ze strony środowiska etnologów słowiańskich, nie zdecydował się ostatecznie zamknąć dzieła. Według prof. Jadwigi Klimaszewskiej, uczennicy a potem asystentki i współpracownicy prof. Moszyńskiego to, że po zakończeniu II wojny światowej nie podjął on już prac nad następnym tomem, mogło być spowodowane m. in. tym, że miał świadomość iż w latach 50-tych kiedy

¹ Zobacz np. *Kazimierz Moszyński. Życie i twórczość* Kraków 1976.

² Prof. Gavazzi wspominał nawet o przedstawionym mu przez Moszyńskiego projekcie wydania wszystkich źródeł wykorzystanych przy opracowywaniu *Kultury ludowej Słowian* w formie aneksu będącego osobnym, piątym tomem syntezy: Milovan Gavazzi, *Kazimierz Moszyński a etnografia Słowian Południowych*, w: *Kazimierz Moszyński. Życie i twórczość*, Kraków 1976, s. 49.

w nauce wszechobecna i obowiązująca była doktryna materializmu historycznego, rozważając zagadnienia życia społecznego chłopskich społeczności słowiańskich nie udałoby mu się uciec od interpretacji w tym duchu, dla niego nie do przyjęcia. O tym, że w okresie stalinowskim także w nauce tego typu okoliczności mogły zaważyć na wielu sprawach, świadczy historia z 1952 kiedy to czasopismo „Wiedza i Życie” zdecydowało się nie publikować obszernego życiorysu Kazimierza Moszyńskiego, wtedy już uczonego o międzynarodowej sławie. Redakcja uzasadniła to brakiem w tekście oceny jego dorobku z punktu widzenia marksizmu, nie sprecyzowaniem jego stosunku do etnografii radzieckiej, jak i pominięciem kwestii, na ile w ostatnich latach w swojej dziedzinie zbliżył się on do poglądów marksistowskich.³ Istotniejszym powodem mogło być jednak pojawienie się nowego obszaru zainteresowań prof. Moszyńskiego, a nawet swoista fascynacja pierwotnymi kulturami pozaeuropejskimi. Mimo, że nigdy osobiście nie prowadził on terenowych badań nad pozaeuropejskimi społecznościami plemiennymi, przygotował do poł. lat 50-tych kilka znaczących publikacji z tego zakresu.⁴ W działalności naukowo – badawczej zainteresowania Słowiańszczyzną zeszyły zdecydowanie na dalszy plan, a tematyka słowiańska obecna była właściwie głównie w jego wykładach uniwersyteckich.

Prof. Moszyński tuż przed śmiercią przekazał wszystkie swoje materiały na ręce prof. Klimaszewskiej, co do niektórych wyrażając równocześnie pewne sugestie dotyczące dalszego ich opracowania i publikacji. Większość tych materiałów została oddana do Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. A to: korespondencja, rękopisy gotowych opracowań (w części wydanych już pośmiertnie), zapiski terenowe, wypisy z literatury i materiały bibliograficzne, głównie te na których opierał się przygotowując tomy poświęcone kulturze materialnej i duchowej. Są tu też materiały terenowe i muzealne z pobytu w Jugosławii i Bułgarii w 1927 r. Wśród archiwaliów znajdują się również dwa opracowania wraz z dołączonymi wypisami z literatury dotyczące Słowian Południowych, których forma wskazuje, że zostały najprawdopodobniej przygotowane na potrzeby wykładów uniwersyteckich. Jest to tekst „*Słowianie Południowi*” dotyczący historii poszczególnych narodów oraz „*Zarys etnografii Słowian Południowych*” będący ogólnym przeglądem dziejów historii badań etnograficznych a także kultury materialnej, wierzeń, obrzędów i folkloru. W archiwum ówczesnej Katedry Etnografii Słowian złożony został bogaty zbiór klisz fotograficznych z lat 1926-28, m. in. z Bułgarii, Serbii i Polesia.⁵ Natomiast w dyspozycji prof. Kli-

³ Życiorys opracowała J. Klimaszewska, adiustował sam Prof. Moszyński. Trzy kolejne wersje życiorysu wraz z odpisem fragmentu listu z redakcji „Wiedza i Życie” znajdują się w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, teka Nr DXL 1.

⁴ Szczegółowe omówienie: Leszek Dzięgiel, Pierwotne kultury pozaeuropejskie w zainteresowaniach naukowych Kazimierza Moszyńskiego, w: *Kazimierz Moszyński, Życie i twórczość*, Kraków 1976, s. 73-79.

⁵ Obecnie jest to Instytut Etnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie w archiwum opracowywany jest ten niezwykle cenny materiał fotograficzny.

maszewskiej pozostała rzecz najcenniejsza, a mianowicie rękopis trzeciego tomu „*Kultury ludowej Słowian*”, który zamierzała przygotować do druku i dokonała już nawet pewnych korekt oraz uzupełnień. W roku 1999 przekazała ona tekst do Archiwum Instytutu Etnologii UJ. Choć autor nie nadał mu ostatecznego kształtu, a pewne zagadnienia tylko zarysował, rękopis niewątpliwie należy najważniejszych do niepublikowanych opracowań prof. Moszyńskiego.

Dorobek prof. Moszyńskiego w pewnym stopniu zdezaktualizował się pod względem teretyczno – metodologicznym, ale dwa pierwsze tomy „*Kultury ludowej Słowian*” nadal stanowią główne kompendium wiedzy z zakresu etnografii słowiańskiej. Wydaje się, że część poświęcona kulturze społecznej zapewne spełniała by również taką rolę. Stąd też powstał w Instytucie Etnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego projekt przygotowania do druku tomu zamykającego tę swoistą „trylogię” słowiańską. Realizacja tego przedsięwzięcia nastrocza jednak wiele trudności.

Jak już wspomniałam opracowanie nie jest kompletne pod wieloma względami. „*Kultura społeczna*” wbrew tytułowi uwzględnia de facto wyłącznie obrzędowość. Stosunkowo najlepiej opracowana została pierwsza część dotycząca obrzędów rodzinnych. Rozpoczyna ją krótki wstęp w którym autor bardzo mocno podkreśla umowność przyjętego kiedyś za podstawowy trójpodziału: kultura materialna, duchowa i społeczna. Przestrzega przed dosłownym traktowaniem tego rozróżnienia, bo “wszystka kultura jest w gruncie rzeczy duchową, wszystka jest społeczną; kultury nieduchowej i niespołecznej nie ma i być nie może”.⁶ Jest to refleksja o tyle interesująca, że w powojennej etnologii polskiej ten trójczłonowy sposób prezentacji zjawisk kultury przyjęty przez Moszyńskiego w „*Kulturze ludowej Słowian*” długo traktowano jako wzór dla większości monografii etnograficznych i powielano go w sposób bardzo schematyczny.

W tej części mamy dwa zasadnicze rozdziały: „*Obrzędy i zwyczaje związane z narodzinami*” oraz „*Obrzędy i zwyczaje ślubne*”. Są one podzielone na paragrafy, a więc na wzór porządku przyjętego w opublikowanych tomach “*Kultury ludowej Słowian*”. Obrzędy pogrzebowe zostały już tylko zaznaczone tytułem i opatrzone uwagą o konieczności uwzględnienia pewnego szczegółu, a mianowicie odnotowanego w Małopolsce rytuału zakopywania w grobie żywego koguta. Nie udało się dotąd ustalić, czy taki rozdział miał dopiero powstać czy też zaginał. Według prof. Klimaszewskiej, w swoich wykładach akademickich z zakresu etnografii Słowian prof. Moszyński szeroko mawiał obrzędy pogrzebowe i stąd jest skłonna przypuszczać, że opracował również tekst temu poświęcony. Jak tożąd nie udało się jednak trafić na ten fragment rękopisu. Trzeba jednak pamiętać, że po jego śmierci archiwum uległo rozproszeniu. Poza materiałami będącymi w dyspozycji prof. Klimaszewskiej oraz archiwów Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, częścią spuścizny dysponowała rodzina prof. Moszyńskiego, a część być może już wcześniej pozostała w Wilnie gdzie pracował i spędził wojnę.

⁶ Rękopis „*Część III Kultura społeczna*”, s. 693.

Tekst poświęcony obrzędowości rodzinnej jest stosunkowo najlepiej opracowany. W części dotyczącej obrzędów narodzinowych bardzo szczegółowo omówione są zwłaszcza takie zagadnienia, jak rytuały dotyczące położnicy, rola *babki*, pierwsza kąpiel, zabiegi magiczne dotyczące dziecka i położnicy, chrzest, udział krewnych w obrzędzie, dary, rytuały przyjęcia dziecka do kręgu rodzinnego i domostwa oraz postrzyżyny.

Najobszerniej i z wyraźną dbałością o to by materiał faktograficzny reprezentował różne rejony Słowiańszczyzny, przedstawiona jest obrzędowość weselna. Ten rozdział otwierają rozważania co ewentualnych śladów w materiale słowiańskim zawarcia małżeństwa przez kupno lub porwanie. Przy czym warto podkreślić, że wbrew poglądom wielu ówczesnych etnografów zaleca tu prof. Moszyński dużą ostrożność w interpretowaniu różnych elementów obrzędu w tym duchu. Szeroko prezentowany jest materiał dotyczący swatów i zaręczyn, omówiona rola darów weselnych. Szczególnie dużo miej sca poświęca autor *przenosinom*. Skupia się zwłaszcza na rytuale przekraczania progu przez pannę młodą i pierwszych czynnościach domu męża, akcentuje m. in. rolę ogniska i dzieży chlebowej, przytacza warianty ceremonialnego prowadzenia panny młodej po wodę do studni. Wszechstronnie omawia różne postacie drzewka weselnego, a także kołacza, analizując zróżnicowanie w obrębie Słowiańszczyzny form tego pieczywa obrzędowego, rytuału jego dzielenia i spożywania, jak i nazw. Wskazuje też na istotną rolę drużyny weselnej, a szczególnie funkcje starosty i drużby. Bardzo obszernie analizuje praktyki magiczne towarzyszące wszystkim etapom wesela. Mimo zebrania bogatego i niezwykle różnorodnego materiału nie udało mu się jednak wyczerpać tematu wesela i stąd i tu znajdziemy uwagi o potrzebie uwzględnienia np. częstowania dzieci czy też konieczności zrekonstruowania porządku obrzędu weselnego.

Rozdział zatytułowany „*Obrzędy doroczne*” w porównaniu z częścią poprzednią ma charakter bardziej roboczy. W zamierzeniu miał to być przegląd całego rocznego cyklu obrzędowego na szerokim tle porównawczym, także poza słowiańskim, ale w tekście szerzej uwzględniono tylko niektóre obrzędy. Jednocześnie w rękopisie zapisano bardzo wiele sugestii co dalszych uzupełnień i poszukiwań. W cyklu zimowym najwięcej miejsca poświęcił autor rękopisu Wigilii Bożego Narodzenia, a szczególnie wieczery wigilijnej. Zebrany został bogaty zestaw wierzeń związanych z Wigilią, wróżby, magia, potrawy wigilijne, analizowany jest rytuał przywoływania wilka lub innych zwierząt, palenie kłosa, kolędowanie, magiczne znaczenie słomy, zboża i zielonego drzewka. Prof. Moszyński wyławia z materiału pojedyncze elementy, które stara się pokazać także w szerokiej perspektywie poza słowiańskiej, próbując odczytać ich obrzędowe znaczenie. I tu np. zwraca uwagę na istotną u niektórych narodów słowiańskich rolę wieprzowiny, a przede wszystkim głowizny w obrzędowości zimowej.

Druga istotna część tego rozdziału to obrzędy związane z nadejściem wiosny. Poza przytaczaniem bogatej faktografii dotyczącej różnych obrzędów zwi-

ązanych z tym okresem- choćby rytuałów „wypędzania złego” i „przywoływania wiosny”, interesującym wątkiem jest szukanie śladów wiosennego Nowego Roku. W tym duchu analizuje np. tzw. wiosenne kolędy. Zwraca też uwagę na duże trudności z wyraźnym wyodrębnieniem niektórych archaicznych obrzędów późnowiosennych, gdyż jak pokazuje materiał zlewają się one ze świętami Wielkanocnymi, Zielonymi Świątkami, św. Jerzym a nawet wigilią św. Jana.

W obu wspomnianych wyżej kompleksach obrzędowych szeroko uwypukla prof. Moszyński elementy *zaduszne*, choć co godne podkreślenia, wbrew przyjętej wówczas tendencji przestrzega przed uproszczeniami i odczytywaniem wielu praktyk rytualnych jako bezpośredniego śladu świąt ku czci zmarłych.

Z największą uwagą potraktowana została w tej części opracowania wigilia św. Jana. Jest tutaj zebrany obfity materiał ilustrujący obrzędowość świętojańska wszystkich narodów słowiańskich w całej różnorodności form. Wydobyte zostały wszystkie najistotniejsze elementy obrzędu: niezwykłość czasu, rola ognia, wody, i zieleni, dobieranie pary, jak to określił autor „tło erotyczne”. Za istotny uznał także prof. Moszyński występujący w wierzeniach i pieśniach świętojańskich motyw kazirodczego związku brata i siostry widząc w tym wątek jakiegoś, jak to określił, „być może starego” mitu. Można tu mówić o dużej intuicji badawczej, gdyż m. in. i tym tropem kilkadziesiąt lat później poszli znani badacze z tartuskiej szkoły semiotycznej analizując obrzędy *kupalnocks*.⁷

Pozostała część rozdziału „*Obrzędy doroczne*” w stosunku do wcześniej omówionych jest już bardziej powierzchowna. Skromnie zaprezentowane zostały rytualne praktyki sprowadzania deszczu oraz obrzędy żniwne. Tu znalazł się też krótki rozdział pod tytułem „*Obrzędy przygodne*” czyli jak zaznaczono te, których daty nie są ściśle ustalone. Uwzględnione zostały np. obrzędy przy budowie domu czy obrzędy w chwili zagrożenia epidemią, ale wyłącznie jako dyspozycje do późniejszego opracowania.

Ostatni fragment rękopisu zawiera przegląd gier i zabaw, które występują w chronologicznym związku z uroczystościami i obrzędami dorocznymi oraz takich, których magiczny lub magiczno – religijny charakter nie jest oczywisty.

Prof. Moszyński z jednej strony zwraca tu uwagę na zjawisko degradowania obrzędu do roli zabawy, ale też podaje przykłady tych elementów obrzędu, które jego zdaniem mają charakter wyłącznie zabawowy.

Materiał źródłowy na którym opiera się całe opracowanie, podobnie jak w dwu opublikowanych już tomach syntezy nie reprezentuje całej Słowiańszczyzny.

Odnosi się przede wszystkim do Słowian Południowych (przede wszystkim Bułgaria, Serbia, Chorwacja, mniej Macedonia i Czarnogóra), Słowian Wschodnich (szczególnie Białoruś i Ukraina) oraz Polski.

Mówiąc o obrzędowości słowiańskiej w ujęciu prof. Moszyńskiego (na tyle, na ile pozwala na to tekst, któremu autor nie nadał jeszcze ostatecznego kształtu

⁷ Iwanow W. W., Toporow W. N., *Issledowanija w oblasti slawianskich drevnostiej*, Moskwa 1974.

łtu), można powiedzieć, że w dużym stopniu ujawnia się tutaj podejście podobne jak w dwu poprzednich tomach „*Kultury ludowej Słowian*”. Rozważania skupiają się więc przede wszystkim na pokazaniu zróżnicowania form obrzędowych w obrębie Słowiańszczyzny, dalej prześledzeniu ich w perspektywie ogólnieuropejskiej czy nawet euroazjatyckiej, wreszcie na próbie dotarcia do pierwotnych form zjawiska i prześledzeniu jego rozwoju. Godny odnotowania jest jednak fakt, że ta bogata znaczeniowo sfera jaką jest obrzędowość, skłaniała także autora do szukania sensu obrzędów czy poszczególnych ich elementów. I z perspektywy współczesnej etnologii można powiedzieć, że niektóre, choć ledwie zarysowane przez niego tropy poszukiwań, były trafne.

Podstawowym problemem opracowujących rękopis, jest to, iż niektóre jego fragmenty są jedynie dość szczegółowym szkicem poszczególnych zagadnień zawierającym sugestie autora co do ich rozwinięcia lub uzupełnienia. Aby opracowanie mogło mieć charakter całościowy niektóre luki muszą zostać uzupełnione. Przede wszystkim koniecznym jest więc odwołanie się do źródeł z których korzystał prof. Moszyński, według wskazówek poczynionych w pracy przez niego samego. Tego typu odnośniki w tekście nie są jednak zbyt częste, dotyczą wyłącznie literatury, a zapis jest zazwyczaj tak skrótowy, że niektóre pozycje trudno zidentyfikować. Pożądanym wydaje się więc sięgnięcie także do innych źródeł, w części znajdujących się w jego archiwum. Stąd zadaniem opracowujących rękopis, zwłaszcza w przypadku niektórych rozdziałów, musi być niejako powtórzenie drogi jaką szedł autor *budując „Kulturę społeczną”*. Jednocześnie w przypadku wielu zagadnień, nie ingerując bezpośrednio w sam tekst niezbędnym, będzie opatrzenie poszczególnych rozdziałów komentarzami i aneksami. Chodzi tutaj zwłaszcza o wyjaśnianie znaczeń obrzędów czy zabiegów magicznych, na temat których od czasu powstania tomu refleksja etnograficzna jest już bądź znacznie bogatsza, bądź interpretacja tych zjawisk przedstawia się dziś zgoła odmiennie.

Badania nad kulturą ludową w perspektywie słowiańskiej są nadal prowadzone w różnych ośrodkach naukowych, a „*Kultura ludowa Słowian*” wciąż stanowi jedno z najbardziej syntetycznych i wszechstronnych opracowań z tego zakresu. Jak już zaznaczono na początku planowany III tom „*Kultura społeczna*” w dużej części ma jeszcze charakter roboczy. Mimo redakcyjnego opracowania w żaden sposób nie będzie więc mógł dorównać perfekcyjnie przygotowanym dwóm pierwszym tomom. Nie mniej jednak wydanie tomu zaplanowanego i w podstawowym zarysie przygotowanego przez prof. Moszyńskiego, wydaje się warte podjęcia zarówno ze względu na osobę autora i jego miejsce w historii etnologii, jak i wzrastające dziś zainteresowanie słowiańską obrzędowością.

Dr Małgorzata MAJ

THE UNPUBLISHED SLAVONIC MATERIALS
OF PROFESSOR KAZIMIERZ MOSZYŃSKI

Summary

Professor Kazimierz Moszyński is considered to be not only one of the greatest Polish ethnographers, but also one of the most distinguished Polish scholars of the twentieth century. His contributions to research on Slavonic culture are recognized and highly regarded. In many Slavic countries – though especially in Poland – the wealth and depth of his accomplishments have been widely discussed and recapitulated. Emphasized are his work on the ethnography of Slavic nations, as well as his research into the ethnogenesis of the Slavs. For both scholars of Slavonic folk culture and of Slavic languages and literature alike, the fundamental works of Prof. Moszyński are universally recognized.

Nevertheless, not much was known until recently on the subject of his unpublished Slavonic materials among which can be found the manuscript for the third volume of *Kultura ludowej Słowian [Folk Culture of the Slavs]*, subtitled *Część III; Kultura społeczna [Part III: Social Culture]*. The first two volumes of this work have become a sort of encyclopedia, a compendium of information about Slavic lands and culture. Upon their publication in 1929 it was expected (not only in Poland or other Slavic countries) that the third part of this vital masterpiece, fundamental for all scholars of Slavonic culture, would soon also be issued.

Prof. Moszyński put in much effort to fill in and supplement this amalgamation of knowledge, but was, however, unable to complete the third volume. He left behind nearly 400 hundred pages of manuscript which, nonetheless, do not comprise a fully delivered piece. One could wonder why, despite a great deal of time and energy devoted to this and despite anticipation within circles of Slavic ethnographers, he did not finish his masterpiece. According to Professor Jadwiga Klimaszewska – Moszyński's student, then assistant, and finally colleague – Prof. Moszyński never worked on this volume again after World War II, likely because he was well aware that, in the 50s, the doctrine of historical materialism was not only ubiquitous but compulsory. In analyzing and interpreting issues of the social life of peasant communities on Slavic lands, he would not have been able to veer from this theoretical model which he himself considered unacceptable.

Yet another, more significant reason could be, however, the fact that he became interested or even fascinated by a new field – aboriginal, non-European cultures. Although Prof. Moszyński never personally conducted field research among non-European tribal communities, by the mid-50s he had prepared a few significant publications on this topic. As time went by, his previous scholarly concentration on Slavic culture was pushed to the wayside and this subject matter was present practically only in his university lectures.

Just before his death, Prof. Moszyński turned over much of his materials to Professor Klimaszewska. With regards to some of these he expressed certain suggestions about their further elaboration, editing, and publication. The majority of his legacy was deposited with the Jagiellonian University Archives. Among the materials to be found there are correspondence, finished manuscripts of which some were published posthumously, and notes on the field research, literature, and bibliographical materials upon which Prof. Moszyński was working in preparing his volume on material and spiritual culture. Additionally, deposited in the archives of the Jagiellonian University Institute of Ethnology (the Chair of the Ethnography of Slavs at that time) was a rich collection of photographic negatives from Bulgaria, Serbia, Polesie, and other Slavic lands and dating from 1926-28.

Left in the hands of Prof. Klimaszewska was the most valuable element of the inheritance – the manuscript of the third volume of *Kultura ludowa Słowian* which she was preparing for publication, having already made some corrections and additions. In 1999, Prof. Klimaszewska turned the text over to the Archives of the Institute of Ethnology. Although Prof. Moszyński was not able to give this book its final form and some of the topics were only sketched out before his death, this manuscript is undoubtedly one of the most important unpublished works by this renowned Polish scholar of Slavic peoples and cultures.

Of course, the scholarly achievements and conclusions of Prof. Moszyński have become, to some degree, outdated from a theoretical-methodological point of view. Nonetheless, the first two volumes of *Kultura ludowa Słowian* continue to function as the primary compendium of knowledge in the field of Slavonic ethnography. One could easily assume that the volume on social culture would fulfill such a role as well. Hence, in the year 2000, the Institute of Ethnology initiated a project to prepare for publication the final volume of the Slavonic trilogy of Prof. Moszyński.

This undertaking is not, however, a simple one. As mentioned above, the work is incomplete in many respects. The best and most ready for print is the first chapter of *Kultura społeczna*. This is subdivided into parts in which rituals connected with births and weddings are described. Funeral rituals are, unfortunately, only marked by a subheading; it has not been possible to determine whether this section remained to be written or whether what Prof. Moszyński wrote has been lost. According to Prof. Klimaszewska, he broadly and deeply discussed funeral rituals during his university lectures on Slavonic ethnography and, therefore, she is inclined to think that a text on this subject must have been written though such a fragment of the manuscript has yet to be found. It should be noted, however, that after his death, some of Professor Moszyński's archives were scattered. A part from the materials deposited with Prof. Klimaszewska, and the archives of the Jagiellonian University in Kraków and the Polish Academy of Sciences in Warsaw; some materials could have also been left behind in Vilnius where he had worked.

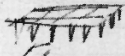
Next is the section originally titled *Obrzędy doroczne* [Annual Rituals] which contains a truly full review of the yearly cycle of ceremonies. Here, too, can be found a brief chapter entitled *Obrzędy przygodne* [Irregular Rituals], meaning those whose dates are not precisely set. For instance, under this heading are found rituals associated with the building of a home, the threat of an epidemic, or a drought. Last part of manuscript is chapter *Gry i zabawy* [Games and Plays].

The most basic problem in elaborating the manuscript is that some of the fragments are only, though rather detailed, outlines regarding particular issues. The author left suggestions on their development and supplementation, and, in order for this book to take on a holistic shape, gaps must be filled in. Above all, it is absolutely necessary to refer to the same sources from which Prof. Moszyński drew his knowledge, following the indications which he himself entered into the manuscript. This type of "footnote" does not appear very frequently and, when present, the notes are usually so abbreviated that some sources are hard to identify. It would be good then, it seems, to refer to other materials which he might have used, some of which can be found in his archives. As a result, the task of preparing this manuscript, principally in the case of certain chapters, becomes a retracing of the path which Prof. Moszyński took in building *Kultura społeczna Słowian*. At the same time, other topics demand, though without directly cutting into the text, that commentary or appendices be added. It will be especially so in elucidating the meanings of rituals or magical procedures on the subject of which ethnographic reflection has already delved much deeper or even presented completely different interpretations.

Research into folk culture from a Slavic perspective continues to be conducted in various centers of learning and *Kultura ludowa Słowian* also continues to comprise one of the most synthetic and extensive works in this field of study. The crowning of this trilogy with its final volume on ritual – planned and prepared (at least, in outline) by Prof. Moszyński – would seem to be a worthwhile endeavor and of consequence in our discipline.

558

4

jest to owo niska, bylicz. Później jednak uży-
wają też słomy etc. Na pewnych przedmiotach
(także na stojących ^{złoty od brzojalki i całej brzojki (czyli kielicha) i t.p.}
~~stunym~~ ^{na stojących} ^{u nich, w odzianiu} ^{związanych}
^{z jednymi z nich}
przedmiotach w rodzaju starej odziany, starych naczek,
korzyt i t.p. ^{inaczej} ^{chczone} ^{bywa} ^{używanymi}
różne Łapcie. Piekarczy nawet stos z samych
tylko Łapcie bywa sporządzany, i ten naczyniów
nie jest bez znaczenia (ob. §) - Piek. słomy na słupie.

Łądzyn: chczone używanym materiałem pal-
nym w tej kota. Pa. Białorusi ptw. zemianowiz
te kota na pionowo ustawionych i wzdłuż, aby
"wysoko płonęły". Merury nieca nawet ogień sobótka.
W. VI, 852. Wy przez obracanie kota do kota pionowego stupa,
którego jako od. Takie używanie kotów staniczo
niejednokrot. u czł. zmit. Stowarz. i bardzo
był może, iż był i Stowarz. od niej zalecane i tych
krajach, skąd do nas przyszło.

Opis Macmora Łapie w Stowarz. Stowarz. Stowarz.
i w Stowarz. Stowarz. Stowarz. Stowarz.
i w Stowarz. Stowarz. Stowarz. Stowarz.
no Stowarz. Stowarz. Stowarz. Stowarz.
(Stowarz. Stowarz. Stowarz. Stowarz.)

Stowarz. na których Stowarz. Stowarz. Stowarz.
Stowarz. Stowarz. Stowarz. Stowarz.

Stowarz. Stowarz. Stowarz. Stowarz.
Stowarz. Stowarz. Stowarz. Stowarz.

